

7 Svensk industri i utlandet

av *Thomas Andersson*

Forskningen vid Industriens Utredningsinstitut om företagens utlandsverksamhet har ökat kunskapen om näringslivets internationalisering. Expansion i utlandet är ofta en förutsättning för lönsamhet och överlevnad. Under de senaste åren har dock utlandsinvesteringarna nått en omfattning utan tidigare motstycke. Detta har väckt frågor om huruvida det beror på en försämring av det industriella klimatet i Sverige och en krympande tillgång på högkvalitativa produktionsfaktorer, samt om vilken skada den svenska ekonomin kan tillfoga.

De svenska företagens internationalisering kommer att studeras ingående vid IUI under de närmaste åren. En uppdatering till 1990 har genomförts av den enkät som sedan 1960-talet sänts ut ungefär vart fjärde år till samtliga svenska industriföretag med dotterbolag i utlandet. Enkäten har genomgående åtnjutit en svarsfrekvens på över 90 procent, och utgör en informationskälla som i det här sammanhanget saknar motstycke i världen. Denna korta översikt baseras på några preliminära studier av materialet.¹

Internationaliseringens bakgrund och omfattning

Internationaliseringen kan mätas på många sätt. Figur 1 visar var så kallade genomgående företag² i enkätmaterialet säljer sina produkter.³ Den svenska marknadens andel har krympt kontinuerligt, från 40 procent 1965 till 29 procent 1970 och 16 procent 1990. Motsvarande förändring i tillverkningens

---

¹ Då det totala enkätmaterialet för 1990 ännu inte är insamlat kan de angivna resultaten komma att ändras på väsentliga punkter. Svarsfrekvensen beräknas stiga från nuvarande 85 procent till över 90 procent. Det finns dock inga tecken på systematiskt bortfall.

² De genomgående företagen är de för vilka uppgifter finns tillgängliga från varje enkät tillfälle. Dessa företag svarar för en mindre del av antalet företag, men för merparten av de ekonomiska transaktionerna.

³ Samtliga figurer till denna artikel följer efter texten.

lokalisering framgår av figur 2. Hemmaproduktionens andel har minskat efter hand, från 65 procent 1965 till 52 procent 1986. Den snabbaste nedgången har dock ägt rum under de senaste åren. År 1990 uppgick de svenska koncernföretagens andel av produktionen endast till 41 procent. Samtidigt har det geografiska mönstret förändrats. Figur 3 visar den regionala fördelningen av de svenska direktinvesteringarna 1981–1991. Nordamerika spelade en framträdande roll i mitten av 1980-talet, medan EG tagit emot mellan 80 och 90 procent under de senaste åren. Vi får anledning att återkomma till EGs roll nedan.

Samband mellan handel och investeringar

Är investeringar i utlandet komplement eller substitut i förhållande till handeln? Exportandelen av den svenska produktionen ökade från 61 procent 1986 till 63 procent 1990, vilket är mindre än ökningen av utlandsförsäljningen. Exporten kunde dock ha ökat ännu långsammare, eller rent av minskat, utan utlandsinvesteringarna.

Utlandsinvesteringar leder till att tidigare export "ersätts" med lokal produktion. Å andra sidan ökar möjligheterna att betjäna utländska kunder, vilket kan ge större total försäljning och mer export av insatsvaror. Det slutliga utfallet beror på hur mycket export som ersätts och hur mycket som tillkommer. Vi måste sålunda studera utlandsinvesteringarnas betydelse för såväl exporten till dotterbolagen som för den övriga exporten. Tabell 1 visar exporten till producerande dotterbolag som andel av den totala exporten till skilda marknader mellan 1974 och 1990. I slutet av 1980-talet ökade andelen export till de producerande dotterföretagen i EG6, EG3 och SydEG medan den var oförändrad i EFTA. I övrigt har andelen export till dotterbolagen omväxlande gått upp och ner, men ökat överlag mellan 1986 och 1990.

Vi kommer framöver att studera hur exporten till dotterbolagen förhåller sig till exportens totala utveckling. Även den svenska importen från dotterbolagen har emellertid blivit betydelsefull. Tabell 2 visar att dotterbolagens export ökat över tiden, liksom andelen export till Sverige. Denna andel steg från 15 till 21 procent mellan 1978 och 1990. Räknat som andel av importen

från svenska koncernföretag har exporten till Sverige utvecklats explosionsartat. Mellan 1974 och 1986 ökade den från 9 till 33 procent. År 1990 uppgick dotterbolagens export till Sverige till hela 40 procent av deras inköp från Sverige.

Tabell 1 Exporten till producerande dotterbolag som andel av total export till regioner 1974–1990*

År	EG6	EG3	Syd-EG	EFTA	Nord Am.	Öv.I.	Afrika Asien	Latin Am.
1974	61,0	22,0	32,3	18,5	20,1	51,4	7,4	55,4
1978	58,3	25,0	19,0	9,9	19,6	49,4	2,7	47,7
1986	49,7	16,5	20,6	6,5	12,0	47,7	1,2	44,3
1990	56,7	29,7	31,2	6,4	19,8	45,1	7,9	50,6

* EG6 = de ursprungliga EG-länderna; EG3 = Danmark, Storbritannien och Irland; Syd-EG = Spanien, Portugal och Grekland; Öv.I. = Japan, Australien och Nya Zeeland.

Tabell 2 Dotterbolagens import och export i procent av omsättningen

	1974	1978	1986	1990
Import från svenska koncernföretag	22	20	15	15
Total export	22	26	26	29
Export till Sverige	2	4	5	6
Andelen export till Sverige (%)	9	15	19	21
Export till Sverige i förhållande till import från svenska koncernföretag (%)	9	15	33	40

En geografisk uppdelning på dotterbolag i skilda regioner, illustrerad i figurerna 4 till 7, visar en något varierad bild.¹ I de flesta fallen har exportens andel av omsättningen ökat över tiden, särskilt i EG där den nådde nära 45 procent 1990. Undantaget är u-länderna, där exportbenägenheten minskade från 13 procent 1986 till 8 procent 1990. Vidare framgår att endast företagen

¹ Figurerna avser genomgående företag, d.v.s. de för vilka uppgifter funnits tillgängliga vid samtliga enkätstillfällena.

i EG visar en markant ökad benägenhet att exportera till Sverige. 1990 var denna export 12 procent av dotterföretagens omsättning. I EFTA minskade tvärtom exportbenägenheten till Sverige. Dotterbolagens import från Sverige i förhållande till omsättningen har utvecklats i samma riktning, det vill säga den ökade i EG och minskade i EFTA. I Nordamerika minskade importbenägenheten från Sverige kraftigt redan före 1986.

Teknologi och teknikspridning

I likhet med multinationella företag baserade i andra länder, har de svenska traditionellt koncentrerat sin forsknings- och utvecklingsverksamhet (FoU) till hemlandet. Figur 8 visar en något ökad koncentration till Sverige mellan 1974 och 1986. Beräknat på de företag för vilka data finns tillgängliga under hela perioden ökade däremot andelen FoU i utlandet från 13,5 procent 1986 till 16,5 procent 1990. EG svarade för 62 procent av FoU i utlandet.

Preliminära undersökningar av "spillover-effekterna" inom företagen visar att FoU i Sverige påtagligt ökat produktiviteten i utlandsverksamheten. Detta är i linje med observationer av bland andra Lennart Ohlsson att svenska forskningsrön gett ny produktion i omvärlden. Samtidigt finner vi ringa belägg för att ökade FoU-satsningar i omvärlden skulle ha förbättrat produktiviteten i Sverige.

Produktivitetsförbättringarna i Sverige och i utlandet har tidigare varit positivt korrelerade, i synnerhet 1965–1970 och 1974–1978. För perioden 1986–1990 erhålls däremot ett negativt samband för första gången, även om detta inte är signifikant i hittills utförda beräkningar.

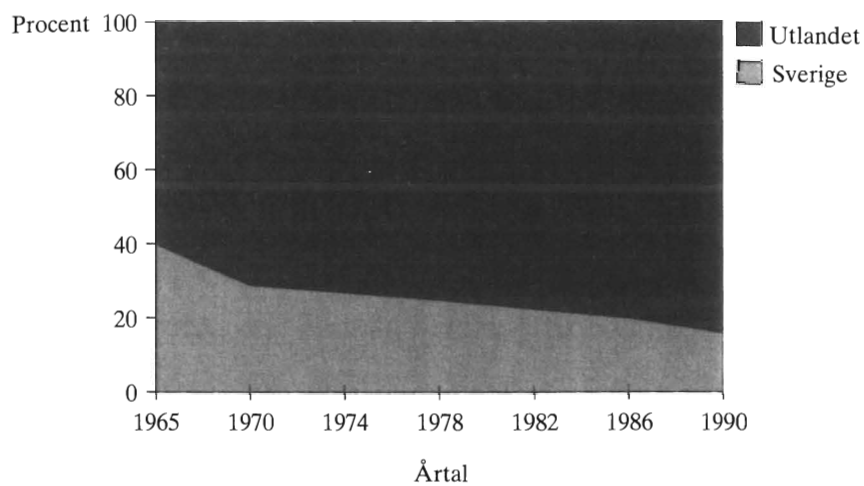
EGs betydelse

EGs ökade andel av utlandsinvesteringarna framgår av figurerna 3 och 9 (bilden är likartad även då fastighetsinvesteringarna inkluderas). Tillverkningsindustrins andel av direktinvesteringarna i EG har sjunkit från ca 70 procent i början av 1980-talet till ca 50 procent mot slutet av decenniet. Vidare

dominerade pappers- och massaindustrin helt tillverkningsindustrins investeringar i EG under 1989 och 1990.

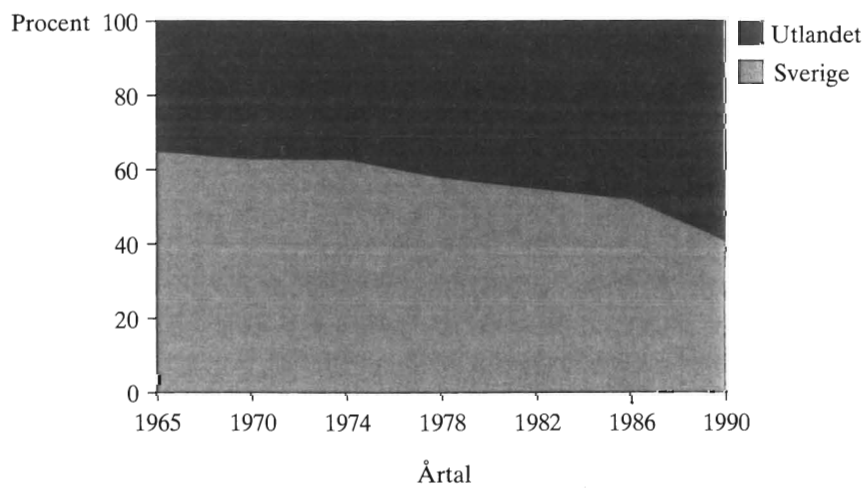
Investeringarna i EG skiljer sig från dem i andra regioner i viktiga avseenden. Förvärvsfrekvensen är relativt hög, andelen export till dotterbolagen i den totala exporten påfallande stor, och dotterbolagens export tillbaka till Sverige likaledes högre än i andra regioner. I fortsatta studier kommer vi att närmare analysera vad integrationen i Europa, och företagens expansion i EG, innebär för de svenska företagens totala verksamhet, liksom för Sverige som helhet.

Figur 1 Procentuell fördelning av de svenska koncernernas försäljning hemma och utomlands över tiden

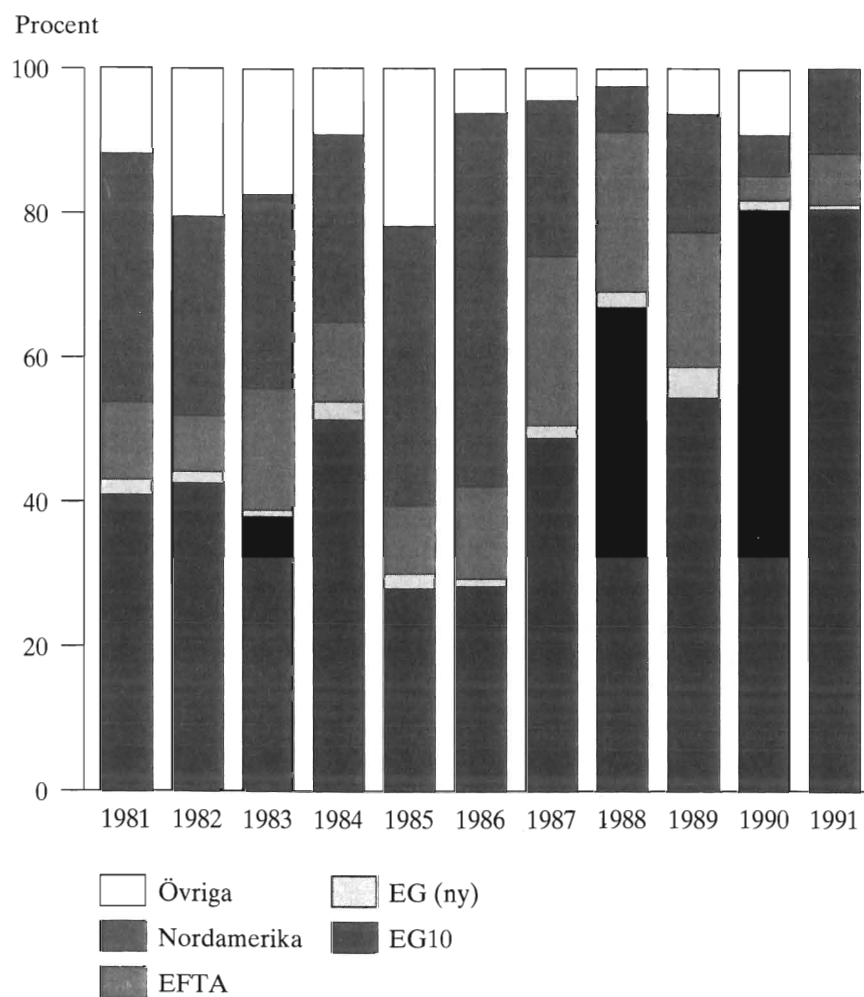

Källa: IUIs enkätmaterial.

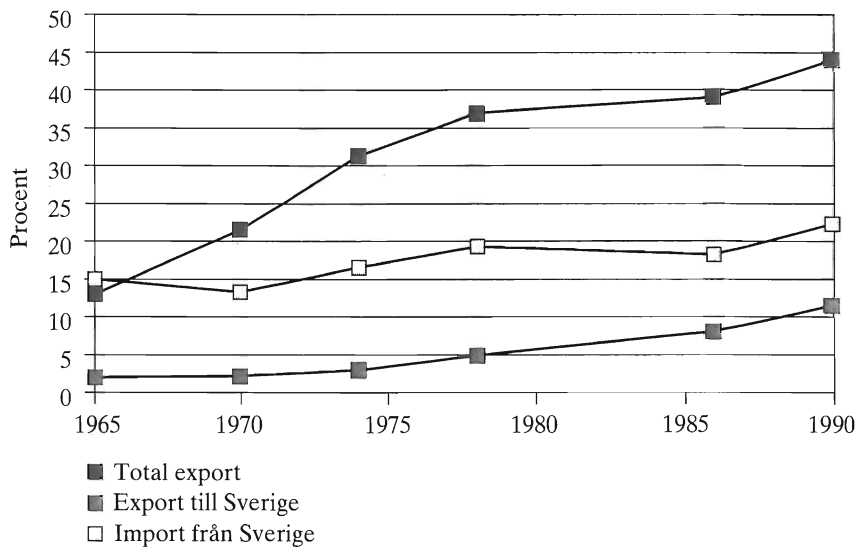
Figur 2 Procentuell fördelning av de svenska koncernernas produktion hemma och utomlands över tiden

Källa: IUIs enkätmaterial.

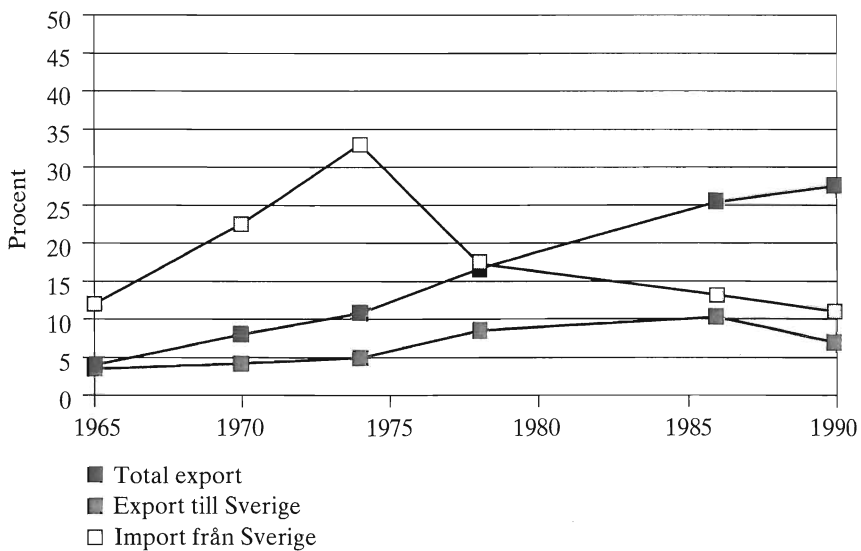
Figur 3 Utlandsinvesteringarnas fördelning på regioner under 1980-talet

Figur 4 Handeln för de svenska dotterbolagen i EG, i procent av dotterbolagens omsättning

Källa: IUIs enkätmaterial.

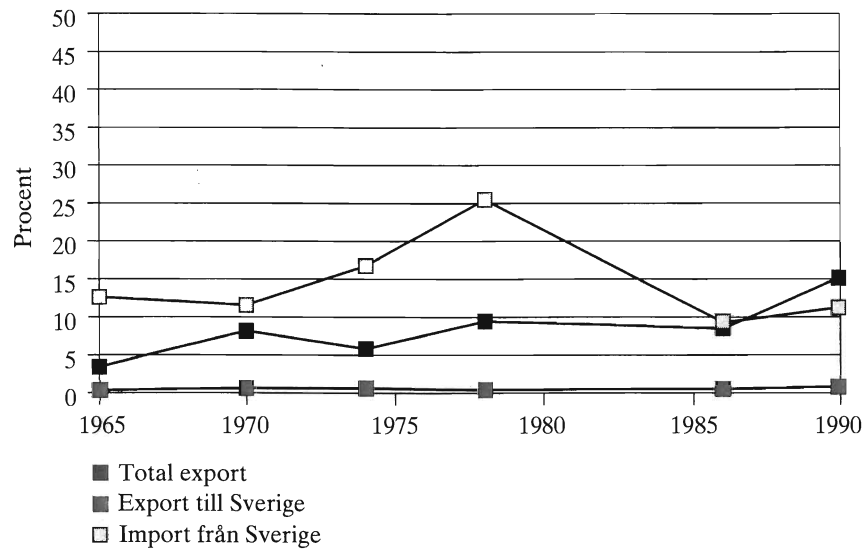
Figur 5 Handeln för de svenska dotterbolagen i EFTA, i procent av dotterbolagens omsättning

Källa: IUIs enkätmaterial.

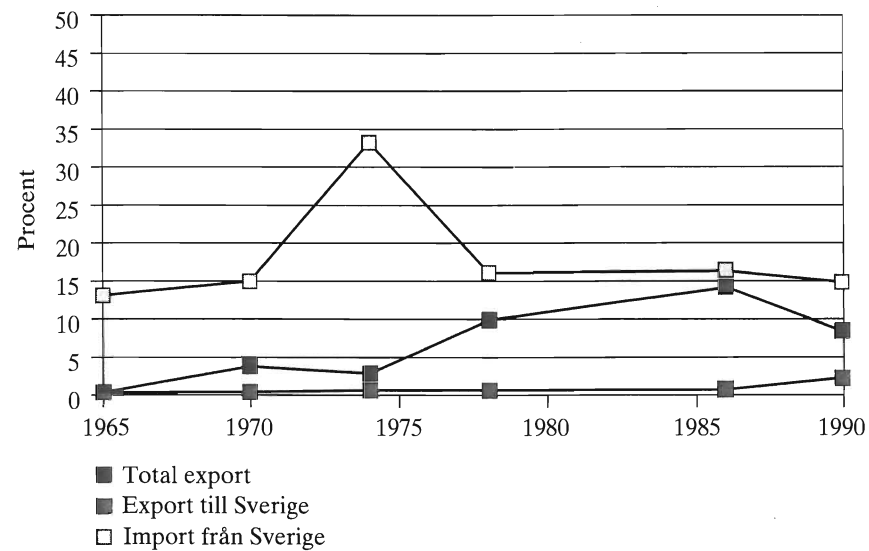

Figur 6 Handeln för de svenska dotterbolagen i Nordamerika, i procent av dotterbolagens omsättning

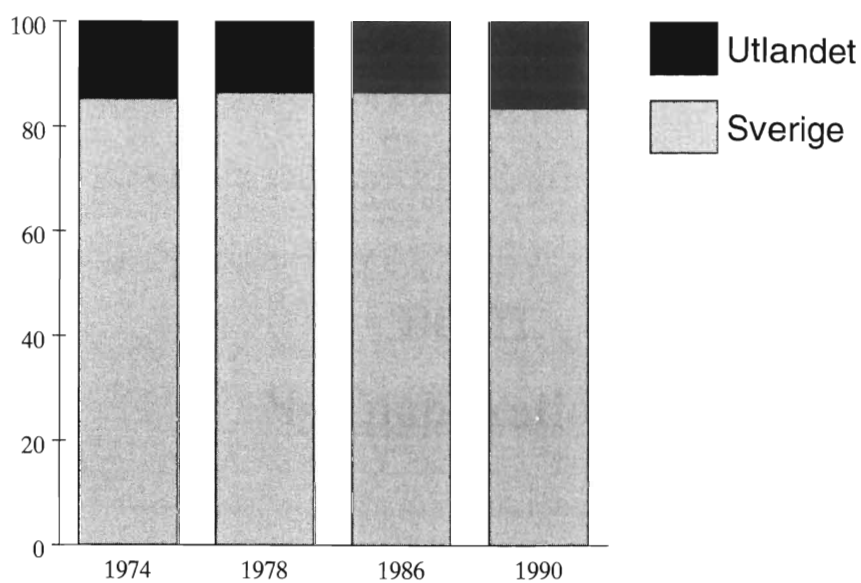
Källa: IUIs enkätmaterial.

Figur 7 Handeln för de svenska dotterbolagen i u-länderna, i procent av dotterbolagens omsättning

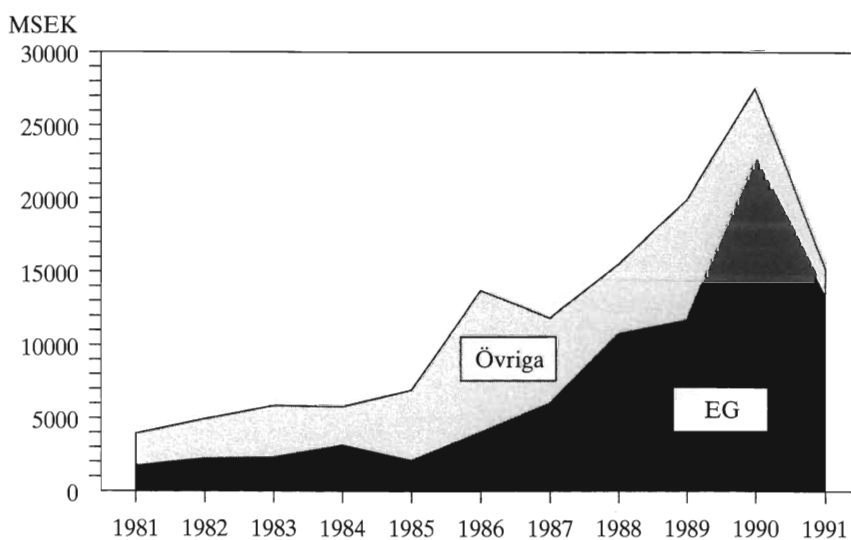
Källa: IUIs enkätmaterial.

Figur 8 Fördelning av FoU mellan Sverige och utlandet

Källa: IUIs enkätmaterial.

Figur 9 Totala svenska direktinvesteringar (netto) i 1980 års priser, fördelade på EG och övriga länder (fastigheter och återinvesterade vinstmedel är exkluderade)

Källa: Sveriges Riksbank.